

SCHOON GENOEG

Jaarlijks geven we vele miljarden euro's uit aan de bestrijding van milieuproblemen. Ruim vijf miljard hiervan is pure geldverspilling. **Door Theo Richel**

STEL DAT PREMIER BALKENENDE OP televisie de volgende toespraak houdt: "De regering heeft besloten om wel minder geld uit te geven aan het milieu. Het is nu wel schoon genoeg in Nederland. De miljarden die daarbij vrijkomen, zullen worden gebruikt in de gezondheidszorg en voor belastingverlaging. Als gevolg van ons beleid leeft u dus langer, gezonder en rijker."

Als het aan de Groene Rekenkamer ligt, houdt premier Balkenende die speech morgen. De Groene Rekenkamer is een samenwerkingsverband van honderden hoogleraren en andere deskundigen die zich zorgen maken over de enorme verspilling van geld aan piepkleine of niet eens bestaande milieuproblemen. Het milieu is in de afgelopen halve eeuw dramatisch opgeknapt. Sterker, op allerlei gebieden doen we veel te veel aan het milieu. We maken het zo superschoon dat we er niet gezonder, maar wel veel armer van worden. Dat is erg, want ondertussen gaan er mensen dood als gevolg van lange wachtlijsten, personeelstekort en geldgebrek in de gezondheidszorg. Minder geld uitgeven aan het milieu zou geen mensenlevens kosten: als je dat geld doorschuift naar de gezondheidszorg, red je een heleboel levens. De Groene Rekenkamer heeft becijferd dat we jaarlijks zo'n vijf tot tien miljard euro aan de bestrijding van onzinproblemen uitgeven, maar waarschijnlijk is het veel meer. Een overzicht.

1 ZURE REGEN

In de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw kregen we te horen dat de bossen sterven als gevolg van de zure regen en de uitstoot van ammoniak uit de bio-industrie. Politici eisten drastische maatregelen, de overheid liet verontrustende spotjes zien op televisie en de industrie werd gedwongen enorme hoeveelheden geld uit te geven aan filters en andere maatregelen. Boerderijen werden verplaatst of ook gedwongen tot forse milieu-investeringen. Midden jaren negentig werd echter duidelijk dat er helemaal geen sprake was van bossterfte, en als dat wel het geval zou zijn, was er geen enkel bewijs dat zure regen of ammoniak daaraan schuldig waren. Ook als het peperdure beleid niet was uitgevoerd, hadden de bossen er uitgezien zoals nu: uitstekend.

Hoeveel er in totaal is uitgegeven aan deze paniekmaatregelen is nooit becijferd, maar alleen al de 'ammoniakdiscussie' zou een miljard euro hebben gekost.

2 HOOGSPANNINGSLEIDINGEN

Als kinderen onder een hoogspanningsleiding wonen, kunnen ze daar leukemie van krijgen, zo wordt al tientallen jaren geroepen. Niemand wil dat kinderleukemie optreedt, dus wil de overheid hoogspanningsleidingen onder de grond leggen, of mensen die onder die leidingen wonen laten verhuizen. Totale kosten: elf miljard euro.

En de gezondheidswinst? Hoeveel kinderlevens worden er gered? Honderd? Tien? Men weet

het niet. In ieder geval minder dan één, maar eigenlijk is het onmeetbaar. Het bewijs dat kinderen leukemie krijgen van hoogspanningsleidingen is ook nooit geleverd.

Stel dat het leven van één kind wordt gered, dan heeft dat dus elf miljard euro gekost. Voor dat geld kun je heel wat wachtlijsten in de gezondheidszorg wegwerken of behandelingen vergoeden.

3 RADON EN LONGKANKER

Radon is een radioactief gas. Werknemers in uraniummijnen lopen een verhoogde kans op kanker omdat ze veel van dat gas inademen. Radon komt - van nature - ook vrij uit de bodem, kan zich dan ophopen in de kruipruimtes en geleidelijk naar boven 'lekken'. Volgens de zogeheten Stralings Prestatie Norm (SPN) komt in twee miljoen woningen - ongeveer een derde van alle woningen in Nederland - te veel radon vrij. Voor het bedrag van duizend euro zou iedere woning extra moeten worden geventileerd om een te hoge radonconcentratie te voorkomen. Totale kosten: twee miljard euro.

Hoeveel mensenlevens red je daarmee? Als uraniummijnwerkers van veel radon longkanker krijgen, krijg je dat dan ook van weinig radon? Neen, weten deskundigen. Beneden een bepaalde waarde (200 Becquerel per kubieke meter) heb je geen extra kans op kanker, waarschijnlijk kun je nog wel meer hebben zonder gevaar. Er zijn zelfs studies die aangeven dat een beetje radon juist goed voor je is. Maar de Nederlandse overheid wil de toch al lage radonbelasting terugbrengen naar een niveau dat nog eens

tien keer zo laag is. Tien keer minder dan nul dus.

4 KERNENERGIE

Nederland zegt nee tegen kernenergie en dat is vooral uit angst voor de straling, die immers kanker kan veroorzaken. Het ergste ongeluk met straling was de ramp met de centrale bij Tsjernobyl. Volgens de Verenigde Naties zijn daar na bijna twintig jaar ongeveer veertig mensen gestorven. Veertig! Men verwacht nog een toename van (de doorgaans behandelbare) schildklierkanker en er zullen nog wel wat meer mensen sterven, maar het zal allemaal ver onder de tienduizenden blijven die oorspronkelijk werden gevreesd.

Kernenergie heeft zich inmiddels bewezen als een veilige energiebron en ook het afvalprobleem is opgelost: de hoeveelheid afval die langdurig moet worden opgeslagen is beperkt en er is geen reden waarom je dat niet in zoutmijnen zou kunnen opslaan.

Kernenergie is de goedkoopste energiebron (ook als je rekening houdt met het afbreken van de centrale en de opslag van het afval) en als ooit kolen olie en gas opraken (maar dat duurt nog honderden jaren), kunnen we met kernenergie nog veel langer voort.

Wordt het milieu of de menselijke gezondheid beter van het afwijzen van kernenergie? Geenszins, want de alternatieven zijn allemaal minder en duurder: fossiele brandstoffen vervuilen de lucht en de stroom van windenergie is vele malen duurder (en onbetrouwbaar).

5 BESTRAALD VOEDSEL

Volgens het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne sterven jaarlijks vijftig mensen door het eten van bedorven voedsel. Enkele tienduizenden mensen worden ziek. Vaak gaat het dan om kip en eieren (salmonella). Als de mensen die kip thuis

laten bederven, is dat hun eigen schuld, maar als die kip al bedorven wordt gekocht dan had men dat kunnen voorkomen door die kip eerst te doorstralen. Idem dito met eieren. In de Verenigde Staten is doorstralen een standaardprocedure, in Nederland roept de milieubeweging dat doorstraald voedsel kanker kan veroorzaken. Dat is nog nergens gebleken, maar ondertussen is men wel zeer terughoudend met doorstraling en verandert er dus niets aan het aantal doden door voedselvergiftiging.

6 VERVUILDE GROND

Als een Zeeuwse boer zijn suikerbieten naar de suikerfabriek in Dinteloord brengt, honderd kilometer verderop, dan zitten daar altijd nog wat kleirestjes aan, tarra genaamd. Die worden er in de fabriek afgespoeld. Daarna moet die afgespoelde grond echter in een special depot worden opgeslagen, want hoe schoon de Zeeuwse grond ook is, hij is altijd ietsje anders dan de grond bij Dinteloord (waar overigens ook veel suikerbieten worden geteeld). Dat heet dan 'licht verontreinigd'. Alleen na grondig wetenschappelijk onderzoek mag deze grond worden hergebruikt. Niet voor de teelt van suikerbieten, wel onder een weg of een dijk bijvoorbeeld. Dit geldt niet alleen voor kleiresten van suikerbieten, maar ook voor die van aardappels, wortels en uien (jaarlijks bij elkaar zo'n miljoen ton grond), maar ook voor alle grondverplaatsingen (wegenaanleg, kanalen graven - bij elkaar nog veel meer) in dit land. Het milieu wordt hier niets beter van, maar het kost wel veel geld: maximaal zo'n tien miljard euro per jaar.

(Eigenlijk zou je een hoge muur om Nederland moeten zetten om de enorme hoeveelheden binnenwaaiend Saharazand tegen te houden. Volgens de wet is dat ook een vorm van vervuiling).

7 HOOGOVENSLAKKEN

Volgens het zogenoemde Bouwstoffenbesluit mogen stoeptegels die even moeten worden gelicht niet meer worden teruggelegd. Volgens de criteria van de overheid zijn ze dan verontreinigd en dienen ze te vervangen, verwijderd en vergruisd te worden. Dit zou vele miljoenen per jaar kunnen kosten, maar gelukkig lapt men in de meeste gemeenten wat dit aangaat de wet aan zijn laars.

Desondanks besloot de gemeente Lelystad de tuingrond van huizen van een bepaalde straat volledig te saneren omdat daarin hoogovenslakken werden aangetroffen. Kosten: drie miljoen euro. Elke weg in Nederland rust op een bed van dit soort slakken. Hoogovenslakken bevatten zware metalen, die echter zo sterk gebonden zijn, dat ze niet los kunnen komen. Een gevaar voor de volksgezondheid of het milieu is dus niet aanwezig. Wanneer dit ook bij tien procent van de andere gemeenten in Nederland gebeurt, kost dat 150 miljoen euro per jaar.

Inmiddels heeft de overheid bedacht dat asbest in grond ook aanleiding tot volledige sanering dient te zijn. Asbest in de grond vormt geen enkel gezondheidsrisico. Kortom, die 150 miljoen euro per jaar is waarschijnlijk aan de lage kant.

8 ARSEEN IN DE GROND

Arsenicum is een beroemd gif. Het is een metaal dat van nature in de grond voorkomt, ook in Nederland. Maar op een totaal oppervlak van 40.000 hectare (twee keer de gemeente Amsterdam) zijn de natuurlijke concentraties arsenicum hoger dan volgens de normen mag. Die grond moet dus worden afgegraven tot een meter diepte en daarna moet die 'gevaarlijke' grond veilig worden opgeborgen.

Dat is een heleboel werk, te meer daar de natuur die arsenicum

weer vanzelf aanvult. Na een paar jaar kun je opnieuw beginnen.

Kosten: vier miljard euro per jaar.

Gezondheidswinst: men heeft experimenten gedaan om te zien of kindertjes die deze arsenicumrijke grond met grote happen zouden eten daardoor gevaar zouden lopen. Het antwoord was nee.

Andere ontdekking: kinderen uit een buurt met 'veel' arsenicum in de grond hadden lagere concentraties in hun bloed dan kinderen uit een wijk met weinig arsenicum in de grond. Conclusie: lekker laten liggen dat arsenicum.

9 SCHIPHOL: GELUIDSOVERLAST

Vliegtuigen maken een heleboel herrie - daar hoef je niet omheen te draaien - en in Nederland is de overlast die Schiphol veroorzaakt al jaren groot nieuws. Rond het Londense vliegveld Heathrow, met vijftien procent meer vluchten dan Schiphol, wonen tenminste tienmaal zoveel mensen in gehinderd gebied. Rondom Heathrow is 47 miljoen euro uitgegeven aan isolatiemaatregelen (drieduizend per woning) tegen achthonderd miljoen rond Schiphol (vijftigduizend per woning). Het resultaat is dat bij Heathrow per jaar ongeveer vijfduizend hinderklachten worden gemeld tegen 280.000 bij Schiphol.

Nederland heeft de meest complexe regelgeving inzake vliegtuiggeluid ter wereld: er worden vermogens uitgegeven aan maatregelen, maar de problemen worden niet opgelost.

Er is gekozen voor collectieve maatregelen in plaats van individuele: woon je binnen de 'hinderzone', dan wordt je huis geïsoleerd, ook al ervaar je geen hinder, buiten de hinderzone bekijk je het maar, ook al word je knettergek van de herrie. Met veel minder geld had veel meer resultaat kunnen worden geboekt.

10 ASBEST VERWIJDEREN

Van asbest kun je kanker krijgen, jawel, maar dan moet je wel een jaar of tien dagelijks in de wolken asbest hebben gewerkt; dat moet dan ook nog een speciale soort asbest zijn (blauwe) en eigenlijk moet je er ook nog bij hebben gerookt. Ook bruine asbest is gevaarlijk, maar in Nederland wordt hoofdzakelijk het ongevaarlijke witte asbest gebruikt. Toen werd gestopt met het gebruik van blauwe asbest (als isolatiemateriaal in de scheepsbouw) was het probleem dus eigenlijk opgelost.

Alle asbestsoorten zijn sowieso ongevaarlijk als men ze met rust laat. Problemen treden pas op bij het verwerken van bruine en blauwe asbest. In Nederland wordt zelfs witte asbest verwijderd door 'maanmannetjes'. Men schat dat daar honderd miljoen euro per jaar aan wordt uitgegeven. De gezondheidswinst daarvan is nul, sterker nog: door de vervanging van het witte asbest in remblokken zou het aantal dodelijke auto-ongelukken iets zijn toegenomen.

11 ONKRUIDBESTRIJDING

Toen het nog chemisch gebeurde, gaven de Nederlandse gemeenten gezamenlijk 32 miljoen euro uit aan bestrijding van onkruid op bestrating en ander wegdek. Tegenwoordig gebeurt het door te branden (2,5 keer zo duur), te borstelen (4,8 tot 5,1 keer zo duur) of met heet water (7,4 keer zo duur). Al die alternatieven hebben ook nog eigen milieubezwaren: snelle slijtage van stoeptegels bij borstelen, het vrijkomen van het giftige koolmonoxide, broeikasgassen en zware metalen. Milieuwinst voor de Nederlandse samenleving: niet aantoonbaar.

Het bij de chemische onkruidbestrijding gebruikte middel Roundup Evolution is zelfs volgens milieuorganisaties nauwelijks gevaarlijk voor het milieu.

Het middel is vrijwel onschadelijk voor het waterleven, en de afbraakproducten zijn dat ook. Waterleidingbedrijven moeten wel extra kosten (acht miljoen euro) maken om bestrijdingsmiddelen uit drinkwater te halen, maar ook als je dat meerekent blijft spuiten nog altijd veel goedkoper. Diverse gemeenten hebben overigens alweer de spuit ter hand genomen.

12 SCHONE GARNALEN

Om ons voedsel 'schoon' te houden, geldt voor sommige gevaarlijke stoffen een zogeheten 'nultolerantie'. Die stoffen mogen in het geheel niet in die voedingsmiddelen worden aangetroffen. Chlooramfenicol bijvoorbeeld. Dat middel wordt gebruikt als geneesmiddel, maar in zeer hoge doseringen kun je eraan dood gaan, bijvoorbeeld door leukemie. Gebeurt dat ook bij lage doseringen? Dat weet men niet en daarom heeft men maar gezegd: het mag er niet in zitten.

De afgelopen twee jaar werden in garnalen uit het Verre Oosten minuscule hoeveelheden van deze stof aangetroffen. De grenzen gingen meteen dicht en de arme vissers in het Verre Oosten (en de handelaren hier) lijdten miljoenen-schade. Wordt onze gezondheid of het milieu hier beter van? Vergeet het maar.

Waarschijnlijk zit de chlooramfenicol niet door vervuiling op die garnalen, maar als gevolg van een natuurlijk proces. De stof wordt namelijk gemaakt door gewone bacteriën. Dat men die stof niet eerder aantroef, komt omdat pas sinds kort zulke kleine hoeveelheden teruggevonden kunnen worden. Zijn die kleine hoeveelheden gevaarlijk? Dat sommige mensen weleens ziek zijn geworden van het eten van garnalen heeft te maken met gebrekkige hygiëne, niet met chlooramfenicol. Een professor berekende dat iemand zijn hele leven per dag

veertig kilo van deze garnalen zou moeten eten om de kans op kanker met 0.000001% te verhogen. Dat is erg weinig, gegeven het feit dat veertig procent van alle Nederlanders sowieso kanker krijgt.

13 BIOLOGISCH VOEDSEL

Als iemand biologisch (onbespoten) voedsel lekkerder vindt dan niet-biologisch voedsel, dan moet hij vooral biologisch blijven eten, maar als hij denkt dat biologisch voedsel gezonder is dan niet biologisch voedsel, dan zit hij eraan. Daarvoor bestaat geen enkel bewijs - eerder voor het tegendeel.

Biologisch voedsel is voedsel waarin de 'natuurlijke afweer' van de plantjes ervoor moet zorgen dat de plant niet wordt opgevreten door insecten en dergelijke. Die natuurlijke afweer van plantjes bestaat eigenlijk uit chemische stoffen: in onderzoek is vastgesteld dat die eigenlijk op precies dezelfde manier werken als de chemische bestrijdingsmiddelen. Onbespoten groente en fruit veroorzaken net zo veel kanker bij proefdieren als 'gewone' bespoten groente en fruit.

De gezondheid wordt dus in het geheel niets beter van biologisch voedsel. Erger nog: biologische groente is veel duurder dan gewone groente. Daardoor gaan mensen minder groente eten. En wie te weinig groente eet, vergroot zijn kans op kanker. Niettemin geeft de overheid vele miljoenen uit om biologisch voedsel te promoten.

14 BROEIKASEFFECT

Stel dat de aarde echt warmer wordt en stel dat dat een probleem is. Kunnen we er dan wat aan doen? Uit onderzoek is duidelijk geworden dat de mens medeschuldig is aan dat opwarmen, althans, voor een kwart procent, de overige 99,75% doet de natuur zelf.

Het Kyoto-protocol is bedoeld om die menselijke bijdrage terug

te brengen. Als we daarin slagen, wordt de aarde dan minder warm? Waarschijnlijk wel iets, maar de thermometer die zo'n kleine hoeveelheid kan meten moet nog worden uitgevonden. De gevreesde stijging van de zeespiegel wordt er waarschijnlijk slechts enkele millimeters mee tegengehouden.

De schattingen over hoeveel geld we moeten uitgeven om die onmeetbare afkoeling te realiseren verschillen, maar vele miljarden is wel het minste.

15 WINDENERGIE

Velen vinden moderne windmolens romantisch, omdat ze denken dat zo'n molen een nabijgelegen boerderij van stroom voorziet. Dat is niet zo, die molen vult vooral het elektriciteitsnet. De bedoeling is dat een grootschalige toepassing van windenergie de opwarming van de aarde tegenhoudt (het argument van het opraken van brandstoffen wordt nauwelijks meer gebruikt, die raken namelijk voorlopig niet op).

Het probleem is dat de wind onregelmatig waait, zodat je behalve windmolens ook nog een heleboel extra gewone centrales achter de hand moet houden voor als het niet waait. Als het wel

waait, draaien die centrales standby en dat kost alsnog een heleboel kolen olie en gas.

Soms waait het zo hard dat de molens een enorme hoeveelheid stroom produceren. Zoveel, dat het elektriciteitsnet dreigt door te branden als men die stroom niet - gratis of tegen dumprijzen - exporteert naar andere landen. Als het nóg harder gaat waaien, houden de molens er vanwege de veiligheid plotsklaps mee op. Daardoor ont, staat plotseling een tekort aan stroom op het elektriciteitsnet. Toen dat onlangs gebeurde, konden de gewone centrales niet snel genoeg omschakelen en moest men als de wiedeweerga atoomstroom uit Frankrijk importeren.

Windenergie is veel duurder dan andere energiebronnen en heeft daarom een jaarlijkse financiële ondersteuning tussen de één en twee miljard euro. Er bestaan plannen om voor nog veel meer geld windparken op zee bouwen. Die zullen permanent moeten worden gesubsidieerd. Om die reden stopt Denemarken met de verdere toepassing van windenergie, Duitsland overweegt hetzelfde: de milieuwinst is marginaal.

Een groot deel van het bovenstaande is gebaseerd op het Groenboek van de Groene Rekenkamer (zie: www.groenerekenkamer.nl/grk/rm/0/Groenboek.pdf). Een andere belangrijke bron is de literatuur die de auteur heeft gebruikt voor een eerder artikel voor HP/De Tijd, over de doden van de Milieubeweging (zie: www.richel.org/querulant/Risico/index.htm). Het stukje over Chlooramfenicol is gebaseerd op een recent artikel hierover In het laatste nummer van Spil en deze studie (www.richel.org/theodoc/pdf/Chloramphenicol.pdf). Het verhaal over biologisch voedsel is gebaseerd op het werk van met name de Amerikaanse onderzoeker Bruce Ames en de Nederlandse hoogleraar Aalt Bast (Limburg).